

УДК 347.963[343.85:343.4](477)

С. В. Давидов

ПРОКУРАТУРА В ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ

Розглянуто проблемні питання діяльності прокуратури із запобігання злочинам проти трудових прав.

Запобігання вищевказаним злочинам є одним з головних завдань органів державної влади для підтримання економічної, політичної та соціальної стабільності у країні. Саме на органи прокуратури, відповідно до ст. 112 Кримінально-процесуального кодексу України, покладено завдання з проведення слідства і запобігання цьому виду злочинів. Тому для підвищення ефективності запобігання злочинам проти трудових прав необхідно визначити становище органів прокуратури в діяльності системи правоохоронних органів.

Різні аспекти запобігання злочинності органами прокуратури розглядалися такими вченими, як М. І. Блувштейн, В. В. Голина, А. М. Давиденко, М. І. Зирін, О. М. Литвинов та ін. Однак досліджень діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам проти трудових прав донині фактично не проводилося.

Метою дослідження є аналіз діяльності органів прокуратури щодо запобігання злочинам проти трудових прав людини і громадянина.

Провідна роль у запобіганні злочинам проти трудових прав людини і громадянина належить органам прокуратури. Запобігання злочинам у цій сфері здійснюється на стадії прокурорського нагляду. При цьому сам прокурорський нагляд прийнято розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні.

У широкому значенні наглядова система діяльності прокурора передбачає виявлення та усунення порушень закону. У вузькому або спеціально-кримінологічному аспекті наглядової діяльності органів прокуратури – нагляд за виконанням законів, які регламентують профілактику злочинів [1, с. 182].

Закон України «Про прокуратуру» [2] ставить перед органами прокуратури такі завдання:

- охорона прав і законних інтересів людини, громадянина, державних та комерційних підприємств, установ і державних та громадських організацій у сфері боротьби зі злочинністю;
- стимулювання діяльності суб'єктів профілактики злочинів.

Нагляд органів прокуратури поширюється на всі галузі правової діяльності. Так, основними галузями прокурорського нагляду є:

- нагляд за виконанням і застосуванням законів;
- нагляд за виконанням законів під час виконання судових рішень з кримінальних справ, а також під час застосування інших засобів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи людини;
- нагляд за виконанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство [1, с. 185].

Перевірка виконання законів проводиться за скаргами і заявами громадян, а також на основі публікацій у засобах масової інформації, повідомлень радіо, телебачення, а також на базі аналізу статистичних даних злочинності на предмет вивчення її причин та умов, що є головним показником для акцентування уваги прокурорських підрозділів. Процес перевірки виконання законів включає до свого складу сукупність цілеспрямованих дій, які встановлюють:

- факти правопорушень;
- характер правопорушень;
- осіб, винних у вчиненні правопорушення, ступінь їх вини;
- розмір заподіяної правопорушенням матеріальної шкоди;
- причини правопорушень та причини, які їх зумовляють [3].

Встановлення вищевказаних фактів має місце під час розгляду кожної заяви і під час кожної перевірки. Так, важливо в першу чергу встановити, чи мало місце правопорушення як таке взагалі, для чого необхідно отримати всі документи, які свідчитимуть про це. Відповідно до чинного законодавства прокурор має доступ до всіх документів, які можуть містити відомості про правопорушення. Наступним кроком є прийняття рішення з приводу характеру даного правопорушення: чи мало місце адміністративне правопорушення, чи дисциплінарний проступок, чи йдеться про кримінальне діяння. Залежно від характеру правопорушення прокурор виносить акт прокурорського реагування: постанову, припис або протест. Також встановлюються особи, які вчинили правопорушення або якісь чином сприяли його вчиненню.

Як слушно, на нашу думку, підкреслював Ю. Д. Блауштейн, прокуратура «як орган вищого надзору за законністю має безперешкодний доступ до актів, які видаються державними та громадськими організаціями, кримінальних справ, адміністративних проваджень, документації органів, які виконують покарання та інші заходи примусового характеру, – іншими словами, до будь-яких матеріалів, які можуть мати значення для організації та проведення профілактики злочинів» [4, с. 143] (тут і далі переклад наш. – С. Д.).

Порушення трудових прав завжди мають комплексний характер та є надзвичайно небезпечними для економічної та правової сфер функціонування державних інституцій. Як вказував А. І. Алексєєв, «нагляд за виконанням законів про працю, виконанням соціальних прав громадян сприяє послабленню впливів, а з часом і усуненню обставин, які обумовлюють виникнення життєвих ситуацій, пов'язаних з матеріальною незабезпеченістю або відсутністю засобів до існування, що загрожує вчиненням корисливих злочинів» [5, с. 289].

Органи прокуратури використовують для досягнення цілей, спрямованих на запобігання злочинам проти трудових прав людини та громадянина, засоби, які за своїми правовими ознаками, кримінально-процесуальними чи адміністративно-процесуальними властивостями не відрізняються від засобів, використовуваних у рамках загального нагляду.

Так, під час опитування 42-х працівників органів прокуратури різних рівнів було встановлено, що 30 з опитаних працівників працювали (працюють) на посадах помічників прокурора (старших помічників прокурора), та виконували дії, спрямовані на виконання функції загального нагляду за законністю під час перевірок підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності. У більшості випадків ці дії були актами реагування на заяви громадян щодо різного роду порушень посадовими особами їх трудових прав.

Так, під час опитування зазначені працівники вказали на те, що в 75–80 % випадків звернень громадян щодо порушень їх трудових прав такі порушення дійсно мали місце. У переважній більшості випадків (90 %) посадові особи підприємств, установ та організацій виконували вимоги, які містилися у прокурорських приписах, щодо усунення порушень трудових прав громадян, в інших же випадках порушувалися адміністративні та кримінальні провадження.

Запобігання злочинам проти трудових прав містить у собі всі функції органів прокуратури та виступає в ролі завдання, яке вирішується під час реалізації службових повноважень, при тому, що запобігання злочинності в цілому є самостійною функцією органів прокуратури.

Власне становище, коли незаконні дії посадових осіб не були своєчасно виявлені та не було вжито запобіжних заходів, тягне за собою розвиток криміногенної ситуації. Тому запобіжна діяльність органів прокуратури є нічим іншим, як цілеспрямованим напрямком роботи з підвищення правової культури суспільства та усунення кримінально-правових діянь. Тому наглядові органи підпорядковуються та координуються органами прокуратури України. Стаття 10 Закону «Про прокурату-

ру» передбачає, що Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори координують діяльність по боротьбі зі злочинністю органів внутрішніх справ, органів Служби безпеки, органів податкової міліції, органів митної служби та інших правоохоронних органів.

З метою забезпечення координації діяльності органів, вказаних у частині першій цієї статті, прокурор скликає координаційні наради, організовує робочі групи, витребує статистичну та іншу необхідну інформацію, а також бере участь в організації нарад Координаційного комітету по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією при Президенті України [2].

Саме це, на думку Ю. Д. Блувштейна, «дозволяє прокуратурі добиватися точного та однакового виконання законів, які регулюють примусові функції таких суб'єктів, слідкувати за тим, щоб під час проведення профілактичних заходів не допускалися порушення прав і свобод громадян, прав і законних інтересів державних та суспільних організацій» [4, с. 140].

Для найбільш продуктивної та ефективної протидії злочинам проти трудових прав органи прокуратури спільно з державними і громадськими організаціями та профспілками беруть участь у розробленні міжвідомчих та комплексних планів щодо запобігання злочинам. Повноваження органів прокуратури, відповідно до ст. 20 Закону «Про прокуратуру», є дієвим механізмом акумуляції інформації щодо причин та умов вчинення злочинів проти трудових прав, необхідним для подальшої запобіжної діяльності в рамках загального нагляду, а також для усунення криміногенних обставин.

Аналіз функцій прокуратури за законодавством України щодо запобігання злочинам проти трудових прав свідчить про те, що повноваження органів прокуратури дозволяють дієво боротися з криміногенними факторами, які детермінують вчинення злочинів проти трудових прав людини та громадянина, і взагалі з порушеннями трудових прав громадян. Головним інструментом запобігання злочинам проти трудових прав є проведення комплексних перевірок.

Головним фактором успішного запобігання злочинам проти трудових прав є цілеспрямоване координоване співробітництво суспільства, громадських організацій, державних органів з усією сукупністю наглядових органів та прокуратурою зокрема. Порушення трудових прав громадян, ставить, у свою чергу, під загрозу діяльність підприємств, установ, організацій та призводить до того, що кваліфіковані кадри шукають інше місце роботи, навіть не за спеціальністю. Це відбивається на конкурентоспроможності підприємств, установ та організацій як на внутрішньому ринку, так і за кордоном, що призводить до зме-

нення відрахувань грошових коштів до бюджету України. Єдиним дієвим інструментом забезпечення економічної, соціальної безпеки держави є повноваження прокурора із захисту трудових прав.

Вважаємо необхідним розроблення комплексу дій прокурора з координації всіх суб'єктів запобіжної діяльності для цілеспрямованої ефективної роботи щодо запобігання злочинам проти трудових прав.

Список літератури: 1. Давыденко Л. М. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы : монография / Л. М. Давыденко, А. А. Бандурка. – Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. – 302 с. 2. Про прокуратуру : закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1789-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1789-12>. – У ред. від 15.01.2011. 3. Проблемы эффективности прокурорского надзора / С. Г. Березовская, А. Д. Берензон, Л. А. Быков, А. Д. Зверев, и др. ; под ред. К. Ф. Скворцова. – М. : Юрид. лит., 1977. – 160 с. 4. Профилактика преступлений : учеб. пособие / Ю. Д. Блувштейн, М. И. Зырин, В. В. Романов. – Мн. : Университетское, 1986. – 287 с. 5. Алексеев А. И. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы : монография / А. И. Алексеев, С. И. Герасимов, А. Я. Сухарев. – М. : НОРМА, 2001. – 496 с.

Надійшла до редколегії 18.02.2011

Рассмотрены проблемные вопросы деятельности прокуратуры по предупреждению преступлений против трудовых прав.

Some issues of prosecution activity in prevention of crimes against labour rights are considered.